

Ewa Piwowska

Rola zajęć plastycznych w komunikowaniu się dzieci ze światem

Edukacja Elementarna w Teorii i Praktyce : kwartalnik dla nauczycieli nr 4,
19-27

2007

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

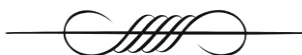

społecznej akceptacji i zaufania, wyrażających się aprobatą alternatywnego sposobu myślenia o wychowaniu i kształceniu dziecka.

Katarzyna Krysztoforska

Bibliografia:

- Badura-Strzelczyk G., *Pomóż mi to zrobić samemu*, Kraków 1998.
 Guz S., *Edukacja w systemie Montessori*, t. I., Lublin 1998.
 Miksza M., *Zrozumieć Montessori*, Kraków 1998.
 Ordon U., *Idee Marii Montessori w pracy z małym dzieckiem*, [w:] *Wybrane problemy rozwoju i edukacji małego dziecka*, red. M. Królicza, Częstochowa 2001.
 Ordon U., *System Marii Montessori w pracy z małym dzieckiem*, [w:] *Przyzywanie głębi do kręgu słów, myśli, idei i działań*, red. S. Podobiński, B. Snoch, Częstochowa 2000.
 Steenberg U., *Pedagogika Marii Montessori w przedszkolu*, Kielce 2003.

dr Ewa Piwowska
 Akademia im. J. Długosza w Częstochowie
 Instytut Edukacji Przedszkolnej i Szkolnej

ROLA ZAJĘĆ PLASTYCZNYCH W KOMUNIKOWANIU SIĘ DZIECI ZE ŚWIATEM

Język, a co za tym idzie również słowo, wyraz, są pewnego rodzaju zbiorem znaków, będących porcją informacji a więc komunikatem¹. W obrębie języka ogólnego wyodrębniono język mówiony (potoczny) i pisany (literacki), a więc podział wynikający „z odmienności środków wyrazu stosowanych w mowie i piśmie uwarunkowanej różnicą celów i zakresów treściowych wypowiedzi mówionych i tekstów pisanych”².

Zajęcia plastyczne pozwalają na komunikowanie się dzieci ze światem zewnętrznym za pomocą mowy oraz języka plastyki³, którym są użyte środki wyrazu,

¹ W. Okoń, *Nowy słownik pedagogiczny*, Warszawa 1996, s. 130.

² *Słownik poprawnej polszczyzny*, red. W. Dobroszewski, Warszawa 1980, s. 231.

³ Język plastyki to określenie używane w przenośni. Jest to zespół artystycznych środków wyrazu, za pomocą których twórca dzieła sztuki przekazuje odbiorcom swoją wizję, interpretację, treści ideowe i artystyczne. Język ten wymaga umiejętności patrzenia i odczuwania. Nazywa się go bezpośrednim, międzyludzkim, międzynarodowym językiem sztuki, [w:] M. Hohensee-Ciszewska, *ABC wiedzy o plastyce*, Warszawa 1988, s. 41.

takie jak: linie, plamy barwne, kompozycje (płaska, przestrzenna), zastosowane materiały i techniki plastyczne.

Komunikacja werbalna jest uzależniona od zasobu wiedzy oraz słownictwa, jakim operują dzieci. W przypadku działalności plastycznej umiejętność opowiadania o postrzeganym świecie realnym czy fantastycznym, będącym w kręgu zainteresowań uczniów, jest tym łatwiejsza im częściej nauczyciel operuje pojęciami fachowymi i wskazuje ich praktyczne zastosowanie.

Używanie słownictwa z zakresu przedmiotu, winno odbywać się na zasadzie wyróżniania intonacją głosu i przytaczania – nawet wielokrotnie powtarzanego – krótkiego objaśnienia, pojęć. Oto przykład:

- Spójrzcie na tę **kompozycję przestrzenną**, czyli układ przedmiotów celowo ustawionych przed wami – w tym wypadku w przestrzeni. Pamiętajcie, że mogą być również układy płaskie. Wtedy mówimy o kompozycji płaskiej.
- Zwróćcie uwagę na **fakturę**, czyli rodzaj powierzchni tego materiału, jaki on jest?

Powielanie informacji w nauczaniu elementarnym wynika z założenia, że nawet wielokrotnie powtarzane pojęcie może jeszcze nie być wystarczająco przyswojone przez uczniów, a naszym zadaniem jest jasna komunikacja werbalna oraz poszerzanie zasobu dziecięcego słownictwa.

Operowanie „językiem plastyki” ułatwia opowiadanie o treści i formie wytworów plastycznych własnych i kolegów, co określa wiele programów nauczania dla dzieci od 3–9 roku życia (50% – w przedszkolach, 30% – w szkołach). Nazywanie przez nauczycieli, a w miarę możliwości i uczniów (bogacącej się ich wiedzy), nazw stosowanych technik plastycznych i przynależących do nich materiałów i narzędzi, winno również towarzyszyć procesowi nauczania prowadzonego w obszarze działalności artystycznej (plastycznej).

Podjęta, zgodna z powyższym tematem, analiza⁴ wybranych, aktualnie obowiązujących programów nauczania do przedszkoli i klas I–III szkół podstawowych⁵,

⁴ Przytoczone wyniki prowadzonych przez autorkę badań są wycinkiem szerszej analizy programów nauczania edukacji elementarnej pod kątem treści z zakresu edukacji plastycznej.

⁵ Poddano analizie programy nauczania dla przedszkoli: Bajkowska A., Fiedorowicz A., Kozłowska E., Krawcewicz M., *Program wychowania przedszkolnego*, „Razem z dzieckiem”, Nasza Księgarnia, Warszawa 2000; Łada-Grodzicka A., Belczewska E., Herde M., Kwiatkowska-Klarzak E., Wasilewska J., „ABC” *Program wychowania przedszkolnego XXI wieku*, Warszawa 2000; Bednarczyk H., Królicza M., Maciąg M. N., *Świat przedszkolaka*, Warszawa 2001; Folejewska R., *Program wychowania przedszkolnego wraz z materiałami pomocniczymi dla nauczycieli*, „Rośnij z Didasko”, Warszawa 2001; Kulej M., Kuśnierz B., Oglaza E., *Program edukacji przedszkolnej z możliwością wykorzystania do pracy w grupach z dziećmi o specjalnych potrzebach edukacyjnych*, „Jesteśmy razem”, Częstochowa 2001; Łojewska B., *Program wychowania przedszkolnego „W świecie przedszkolaka”*, Kraków 2001; Czerniawska H., *Program wychowania przedszkolnego dla dzieci 3–6 letnich*, Warszawa 2002; Cyrański C., Kwaśniewska M., *Program wychowania przedszkolnego „Moje przedszkole”*, Mac Edukacja, Kielce 2003; Rościszewska-Woźniak M., *Program zintegrowanej edukacji przedszkolnej dla dzieci sześciolatków*, „Ekoludka dla sześciolatka”, Żak, Warszawa 2003 oraz programy nauczania do klas I–III szkół podstawowych: Cichy D., Cywińska E. B., Frindt M., Janicka-Panek T., Małkowska-Zegadło H., Ziolkowska L., *Program nauczania zintegrowanego w klasach 1–3 szkoły podstawowej*, Warszawa 1999; Cyrański C., Faliszewska J., Kacperska J., Misiorowska E., Wojcik T., *Program Zintegrowanej Edukacji w klasach I–III „Moja szkoła”*, Kielce 1999; Ciąg dalszy na następnej stronie...

dotycząca zasadniczych pojęć i zagadnień teoretycznych, (wspieranych praktyką) pozwoliła ustalić, że w programach przedszkolnych jedynie nazywanie barw tęczy oraz określanie stopnia ich jasności to wiedza zalecana (w 40% w programach nauczania) do utrwalania na zajęciach. Pozostałe treści, ujęte w tabeli, wymieniane są sporadycznie.

Wśród wiadomości teoretycznych najczęściej wskazywanych przez twórców programów nauczania dla klas I–III szkół podstawowych (tabela), znajdują się zagadnienia dotyczące zawodu malarza (90,9%), rzeźbiarza (90,9%), rozpoznawania i nazywania przez dzieci kształtów przedmiotów (90,9%) oraz charakteru ich powierzchni (81,8%). Dosyć często wymieniane są problemy związane z pracą architekta (72,7%), umiejętnością określania przez uczniów wielkości oglądanych przedmiotów (72,7%), zestawu barw podstawowych (64,6%), tworzenia barw pochodnych (64,6%), rozróżniania barw ciepłych i zimnych (64,6%), określania położenia przedmiotów (64,6%), oraz poznania zagadnienia rytmu w sztukach plastycznych. W około połowie opracowań wymieniane są pojęcia: reprodukcja (54,6%), oryginał (54,6%), jasność barwy (54,6%), obraz (45,5%), barwa (45,5%), kompozycja otwarta i zamknięta (45,4%) a także symetria wielo i jednoosiowa (45,5%), jako wskazane do utrwalania w toku nauczania szkolnego.

Tabela 1. Wiedza teoretyczna z zakresu edukacji plastycznej wskazana przez programy nauczania dla przedszkoli i klas I–III szkoły podstawowej

Wiadomości teoretyczne	Przedszkole		Szkola		Razem	
	L=10	%	L=11	%	L=21	%
Malarz – malarstwo – malować	1	10	10	90,9	11	52,4
Rzeźbiarz – rzeźba – rzeźbić	2	20	10	90,9	12	57,1
Grafik – grafika	1	10	4	36,4	5	23,8
Architekt – architektura	–	–	8	72,7	8	38,1
Fotograf – fotografia	1	10	1	9,1	2	9,5
Scenograf – scenografia	–	–	4	36,4	4	19,1
Ilustrator – ilustracja	–	–	1	9,1	1	4,8
Rysownik – rysunek	1	10	–	–	1	4,8
Konserwator malarstwa	–	–	1	9,1	1	4,8
Projektant mody	–	–	1	9,1	1	4,8
Specjalności zawodowe	–	–	3	27,3	3	14,3
Dziedziny sztuk plastycznych	–	–	1	9,1	1	4,8
Sztuka ludowa	–	–	1	9,1	1	4,8
Grafika komputerowa	–	–	1	9,1	1	4,8

Hanisz J., *Program wczesnoszkolnej zintegrowanej edukacji XXI wieku, klasy I–III*, Warszawa 1999; Juszkiewicz A., Went W., *Program nauczania „Poznaję świat i wyrażam siebie” Kształcenie zintegrowane w klasach 1–3*, Warszawa 1999; Kitlińska-Pięta, *Program zintegrowanej edukacji wczesnoszkolnej w klasach I–III „Z Ekoludkiem w szkole”*, Żak, Warszawa 1999; Lorek M., *Kształcenie zintegrowane. Program pracy w klasach I–III*, Katowice 1999; *Program nauczania dla I etapu – edukacji wczesnoszkolnej*, koordynator M. Sadowski, Warszawa 1999; *Program nauczania dla pierwszego etapu edukacyjnego (klasy I–III). Zintegrowana edukacja wczesnoszkolna*, Warszawa 1999; Matejuk H., Kaczanowska A., Wnuk G., Czarnecka L., *Program kształcenia zintegrowanego w szkołach podstawowych „Mój świat”*, Warszawa 2000; *Przyjazny program zintegrowany. I etap edukacyjny. Klasy 1–3*, praca zbiorowa, Warszawa 2000; Szuścik U., *Program autorski z zakresu kształcenia plastycznego dziecka w młodszym wieku szkolnym (klasy I–III)*, Warszawa 2001.

Ciąg dalszy tabeli

Wiadomości teoretyczne	Przedszkole		Szkoła		Razem	
	L=10	%	L=11	%	L=21	%
Ceramika	–	–	2	18,2	2	9,5
Tkactwo	–	–	2	18,2	2	9,5
Obraz	–	–	5	45,5	5	23,8
Snycerstwo, meblarstwo	–	–	2	18,2	2	9,5
Exlibris	–	–	1	9,1	1	4,8
Znaczek pocztowy	–	–	1	9,1	1	4,8
Medal	–	–	1	9,1	1	4,8
Moneta	–	–	1	9,1	1	4,8
Odbitka	–	–	2	18,2	2	9,5
Budowla	1	10	–	–	1	4,8
Plakat	1	10	1	9,1	2	9,5
Reprodukcja, kopia	2	20	6	54,6	8	38,1
Oryginal	–	–	6	54,6	6	28,6
Paleta	1	10	–	–	1	4,8
Sztaluga	1	10	–	–	1	4,8
Plótno	1	10	–	–	1	4,8
Muzeum, galeria, wystawa	–	–	1	9,1	1	4,8
Portret	1	10	1	9,1	1	4,8
Pejzaż, krajobraz	1	10	1	9,1	1	4,8
Martwa natura	1	10	1	9,1	1	4,8
Barwa, kolor	1	10	5	45,5	6	28,6
Barwy podstawowe	2	20	7	64,6	9	42,9
Barwy pochodne	2	20	7	64,6	9	42,9
Barwy dopełniające	–	–	2	18,2	2	9,5
Barwy ciepłe i zimne	1	10	7	64,6	8	38,1
Barwy tęczy – nazywanie	4	40	1	9,1	5	23,8
Plama	–	–	1	9,1	1	4,8
Kontrasty (np. barwne)	–	–	2	18,2	2	9,5
Relatywizm barw	–	–	2	18,2	2	9,5
Walor, jasność barwy, nasycenie	4	40	6	54,6	10	47,5
Bryła	–	–	4	36,4	4	19,1
Linia, kreska	–	–	5	45,5	5	23,8
Rytm	–	–	7	64,6	7	33,3
Plaskorzeźba	–	–	2	18,2	2	9,5
Papieroplastyka	–	–	1	9,1	1	4,8
Perspektywa	–	–	4	36,4	4	19,1
Dzieło sztuki	–	–	1	9,1	1	4,8
Kompozycja	1	10	2	18,2	3	14,3
Kompozycja dynamiczna, statyczna	–	–	2	18,2	2	9,5
Kompozycja otwarta, zamknięta	–	–	5	45,5	5	23,8
Symetria jedno i wieloosiowa	–	–	5	45,5	5	23,8
Faktura	1	10	9	81,8	10	47,6
Położenie, stosunki przestrzenne (np. daleko)	–	–	7	64,6	7	33,3
Wielkości (np. duży, mały)	–	–	8	72,7	8	38,1
Kształty (np. okrągły, owalny)	–	–	10	90,9	10	47,6

Ciąg dalszy tabeli

Wiadomości teoretyczne	Przedszkole		Szkoła		Razem	
	L=10	%	L=11	%	L=21	%
Proporcja	–	–	4	36,4	4	19,1
Ruch w sztuce	–	–	2	18,2	2	9,5
Określa formę dzieła plastycznego	–	–	1	9,1	1	4,8
Działy sztuki użytkowej	–	–	2	18,2	2	9,5
Element dekoracyjny	–	–	1	9,1	1	4,8
Techniki plastyczne – nazywanie	–	–	1	9,1	1	4,8
Materiały i narzędzia plastyczne – zna, dopasowuje do technik	–	–	3	27,3	3	14,3
Nazwiska wybranych twórców	1	10	–	–	1	4,8

Źródło – badania własne

Wskazane powyżej, wyróżniające się w programach nauczania treści mogą stać się wskazówką dla uczących. Zakres bogacącego się słownictwa w obrębie języka mówionego i pisanego u dzieci pozwala na precyzyjniejsze opisywanie przez nie własnych myśli i uczuć odnoszących się nie tylko do działalności plastycznej.

Jednak nie dla wszystkich dzieci w wieku przedszkolnym i młodszym szkolnym mowa jest najprostszą formą komunikowania się, a tym bardziej opowiadania o własnych przeżyciach czy też uczuciach. Często nie potrafią one jeszcze pisać i wystarczająco sprawnie mówić, a już sięgają po najłatwiejszą dla nich formę wypowiedziania się, jaką jest język plastyki. Jak pisze W. Gloksin: „O początkach twórczości artystycznej dziecka można mówić już w wieku poniemowlęcym, kiedy to potrzeba ekspresji, nastroju i wyobraźni każe mu ponowić próby rysowania, rozmazywania farb”⁶. Użyte różnorodne artystyczne środki wyrazowe pozwalają im na tworzenie rysunków będących niewerbalnym kodem porozumiewania się ze światem zewnętrznym. Rozwój plastyczny dzieci młodszych „ujawnia się w niesłabnącej skłonności do wypowiedziania się językiem plastyki i budzącej się potrzebie kontaktu ze sztuką”⁷. Tym międzynarodowym, ogólnoludzkim językiem posługują się wszystkie dzieci. Kreślone przez nie znaki są często formą listów, zwierzeń, układów graficznych, w których kolor, linia, proporcje, kompozycja, zawarta symbolika mają ogromne znaczenie. Umiejętność czytania tych prostych, szczerych, spontanicznych relacji z życia, opisujących językiem plastyki ważne i mniej istotne fakty, może kreślić wnikliwemu nauczycielowi i rodzicom szerszy, dokładniejszy obraz dziecka. Pravidłowo prowadzone przez nauczycieli zajęcia plastyczne mogą sprawić, że składane przez dzieci, na papierze, relacje mogą stać się formą odreagowania np. negatywnych emocji lub wydobycia sił i energii niezbędnych dla własnego rozwoju. Proces twórczy może spełnić funkcję katharsis⁸ (oczyszczania).

Swobodna ekspresja, zaistniała w warunkach uaktywnienia się przeżyć, swobodnych, osobistych relacji, w akcie pełnego twórczego zaangażowania może

⁶ W. Gloksin, *Uwarunkowania psychicznego rozwoju dziecka*, Warszawa 1988, s. 165.

⁷ K. Karpidis, *Przeżywanie i wyrażanie*, [w:] *Plastyka w klasach początkowych*, red. Ł. Bobrowska, K. Karpidis, S. Popek, Warszawa 1975, s. 14.

⁸ *Arteterapia*, red. A. Gmitrowicz, W. Karola, Łódź 2000.

ujawnić w pracach plastycznych treści bliskie dzieciom. Dzieje się tak, gdyż „Napięcie emocjonalne wywołuje gotowość, potrzebę, wreszcie pragnienie ekspresji. Wytwór staje się dla dziecka środkiem ujawniania osobistych spostrzeżeń, myśli, pragnień i dążeń związanych z treścią przeżyć. Dla nas zaś wytwór staje się narzędziem wglądu w świat przeżyć ucznia”⁹. Twórczość plastyczna małego dziecka jest kreacją teraźniejszości, przyszłości i ekspresją stanu psychicznego. Odkrycie języka plastyki pozwala na intuicyjne dokumentowanie tego, co znajduje się w jego najbliższym otoczeniu: „W określonym porządku, według wielkości, wyraża swoje problemy uczuciowe, siłę, autorytet, miłość, antypatię”¹⁰.

Użyte środki wyrazowe w pracach dziecięcych mają istotne znaczenie. Charakter linii (zdecydowane, grube, wyraźne czy delikatne, cienkie, nieśmiałe), zestawienia barwne (zdecydowane, kontrastowe czy pastelowe, stonowane), zastosowane proporcje między przedmiotami i postaciami (perspektywa intencjonalna, odwrócona¹¹ – rys. 1.), uproszczenia i deformacje¹² (brak lub wyolbrzymianie fragmentów ciał – rys. 2., przedmiotów), czy specyfika prezentacji przestrzeni (perspektywa topograficzna¹³ – rys. 3., rentgenowska (prześwietlająca, przezroczysta)¹⁴ – rys. 4., pasowa¹⁵ (rys. 3), kulisowa¹⁶) ujawniają logikę dziecięcego myślenia, odczuwania oraz aktualnie posiadaną wiedzę. Jak twierdzi S. Popek: „Dziecko nie obrazuje oglądanych rzeczy, lecz wyraża w skrótowych formach wiedzę, a także swój emocjonalny stosunek do najbliższych mu osób i przedmiotów (...) Proporcje postaci ludzkiej w okresie operowania głowotulowiem charakteryzują się hierarchią emocjonalną. Dziecko nie przedstawia wielkości naturalnych w ich wzajemnych stosunkach, gdyż kieruje się emocjonalnym oddziaływaniem poszczególnych części ciała, a także elementów garderoby”¹⁷.

⁹ K. Karpidis, op. cit., s. 29.

¹⁰ R. Gloton, C. Clero, *Twórcza aktywność dziecka*, Warszawa 1985, s. 132.

¹¹ Perspektywa intencjonalna, nieliczenie się z „naturalnym” sposobem widzenia ze względów ekspresyjnych lub symbolicznych (...), W malarstwie średniowiecznym przedstawione postacie świętych są znacznie większe od postaci fundatorów (...) (perspektywa odwrócona). Większa jest zawsze postać znacząca (...). Podobne zasady widzimy w rysunkach dzieci, [w:] M. Hohensee-Ciszewska, op. cit., s. 68.

¹² Deformacja – świadome i celowe bądź nieświadome (np. wynikające z nieumiejętności) przekształcanie i zmienianie formy przedmiotu. Zmiana może polegać na przekształceniu proporcji, kierunków, konstrukcji, kolorów lokalnych i naturalnej kompozycji przedmiotów lub zjawisk, [w:] Ł. Bobrowska, K. Karpidis, S. Popek, *Plastyka w klasach początkowych*, Warszawa 1975, s. 65–66.

¹³ Perspektywa topograficzna – przedstawienie krajobrazu na płaszczyźnie „z lotu ptaka”, przy równoczesnym zaznaczeniu w nim obiektów widzianych z boku. Tą perspektywą posługujemy się np. w planach miast. Dzieci w wieku 7–10 lat rysują krajobraz w perspektywie topograficznej lub nieco podobnej, jak np. perspektywa dookólna. [w:] M. Hohensee-Ciszewska, op. cit., s. 68.

¹⁴ Perspektywa rentgenowska, prześwietlająca (przezroczysta) polega na pokazaniu przez dziecko, jednocześnie tego, co znajduje się wewnątrz jak i na zewnątrz rysowanego przedmiotu czy postaci.

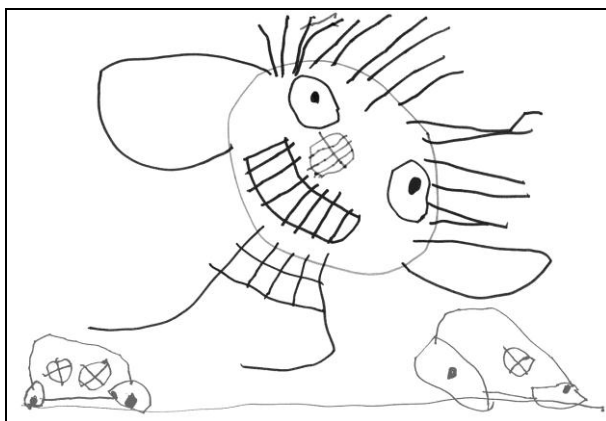
¹⁵ Perspektywa pasowa – sposób przedstawiania głębi za pomocą pasów umieszczonych jeden na drugim. Pasy odpowiadają pasom obrazu, tak, że pas najniższy oznacza plan najbliższy, a pasy wyższe – coraz dalsze. Wielkość przedstawionych przedmiotów (postaci, rzeczy) we wszystkich pasach jest jednakowa. Ten sposób przedstawiania przestrzeni pozwala na pełne rozwinięcie kształtów (...) Posługują się nią dzieci w swoim malarstwie, [w:] M. Hohensee-Ciszewska, op. cit., s. 67.

¹⁶ Perspektywa kulisowa – przedstawienie głębi w ten sposób, że przedmioty pierwszego planu zasłaniają częściowo dalsze, tym samym jak gdyby odsuwając je w głąb, choć są one tej samej wielkości, [w:] Tamże, s. 67.

¹⁷ S. Popek, *Analiza psychologiczna twórczości plastycznej dzieci i młodzieży*, Warszawa 1985, s. 55.

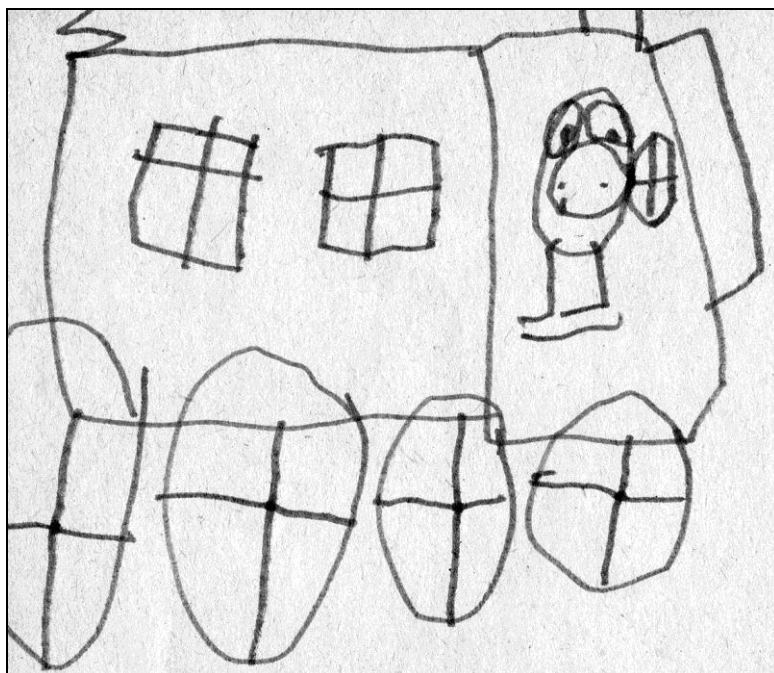
Rys. 1. Klaudia (7lat) – Moja rodzina

Rys. 2. Matysz (4 lata) – Ja na ulicy

Rys. 3. Mariusz (8lat) – Ulica

Rys. 4. Łukasz (4 lata) – Samochód

Aktywność plastyczna jest formą indywidualnego komunikatu, którego wynikiem staje się wytwór, będący niewerbalnym przekazem, zapisem graficznych znaków i symboli, opisujących wiedzę o świecie noszącym cechy dziecięcego egocentryzmu, animizmu, artyficyalizmu i antropomorfizmu (J. Piaget). Bowiem, jak pisze H. Krauze-Sikorska tworzenie przez dzieci „jest komunikowaniem pewnej wiedzy o świecie i sobie samym, jest też ustosunkowaniem się do tych treści”¹⁸. Jednak, jak twierdzi R. Fleck-Bangert „nie każdy obrazek musi zawierać głęboki sens, nie wszystkie symbole należy rozszyfrowywać, nie każda tajemnica zamieszczona na rysunku musi być odkryta, zinterpretowana, wyjawiona. (...) Jedynie wtedy, gdy jakiś rysunek wzbudzi naszą uwagę i szczególne zainteresowanie, albo gdy zachowanie dziecka przez dłuższy czas wzbudza troskę i niepokój (dotyczące również sposobu malowania), należy ostrożnie obserwować treści i wymowę obrazów i rysunków”¹⁹.

Rysunkowe dziecięce komunikaty, zapisane językiem plastyki, powstałe w atmosferze twórczej swobody i akceptacji podejmowanych działań, pozwalają dorosłym na odbiór tych pozawerbalnych sygnałów będących często odzwierciedleniem aktualnych potrzeb małych twórców.

Ewa Piwowarska

¹⁸ H. Krauze-Sikorska, *Graficzny świat dziecka*, Poznań 1998, s. 13.

¹⁹ R. Fleck-Bangert, *O czym mówią rysunki dzieci*, Kielce 2002, s. 164.

Bibliografia:

- Arteterapia*, red. A. Gmitrowicz, W. Karola, Łódź 2000.
 Bobrowska Ł., Karpidis K., Popek S., *Plastyka w klasach początkowych*, Warszawa 1975.
 Fleck-Bangert R., *O czym mówią rysunki dzieci*, Kielce 2002.
 Gloksin W., *Uwarunkowania psychicznego rozwoju dziecka*, Warszawa 1988.
 Gloton R., Clero C., *Twórczą aktywność dziecka*, Warszawa 1985.
 Hohensee-Ciszewska M., *ABC wiedzy o plastyce*, Warszawa 1988.
 Karpidis K., *Przeżywanie i wyrażanie*, [w:] *Plastyka w klasach początkowych*, red. Ł. Bobrowska, K. Karpidis, S. Popek, Warszawa 1975.
 Krauze-Sikorska H., *Graficzny świat dziecka*, Poznań 1998.
 Okoń W., *Nowy słownik pedagogiczny*, Warszawa 1996.
 Popek S., *Analiza psychologiczna twórczości plastycznej dzieci i młodzieży*, Warszawa 1985.
Słownik poprawnej polszczyzny, red. W. Dobroszewski, Warszawa 1980.

Lidia Zaręba

Studentka IV roku Nauczania Początkowego i Wychowania Przedszkolnego
 Akademii im. J. Długosza w Częstochowie

TECHNIKA SWOBODNEGO TEKSTU ELEMENTEM KSZTAŁCENIA JĘZYKA I TWÓRCZEGO MYŚLENIA DZIECKA

„Słowo jest potęgą. Utrwalone w piśmie, zdobywa nie dającą się obliczyć ani przewidzieć władzę nad myślą i wyobraźnią ludzi, panuje nad czasem i przestrzenią. Tylko myśl pochwycona w sieć liter żyje, działa, tworzy. Wszystko inne roznosi wiatr”.

J. Parandowski

Człowiek uczy się języka od urodzenia. Pierwszym nauczycielem jest rodzina, dom a potem szkoła, rówieśnicy, literatura, telewizja, kino, teatr. Najpierw uczymy się wypowiadać i rozumieć pojedyncze słowa, a z czasem nabywamy umiejętności mówienia pełnych zwrotów. Mamy duże szczęście, jeśli dorastamy w domu, gdzie szczególną uwagę zwraca się na poprawność językową, fonetyczną, na poprawność logicznego myślenia i mówienia.

¹ J. Parandowski, *Alchemia słowa*, Warszawa 1985, s. 283.